

Бътлър Шафър

Либертарианската критика
на интелектуалната собственост

Превод: Даниел Василев

Коректор: Мануела Геренова

Корица: Даниел Василев

Книгата е публикувана от Mises Institute под Creative Commons Attribution License 3.0. Оригинално заглавие на английски: Butler Shaffer, „A Libertarian Critique on Intellectual Property”.

ISBN: 978-1-61016-589-1

ВЪВЕДЕНИЕ

Дейвид Гордън

Бътлър Шафър знае как да накара хората да поставят под въпрос най-фундаменталните си вярвания. Понякога той моли студентите си в Саутуестърн лоу скуул, където от много години е професор по право, да изберат между двама кандидати.

Кандидат А е описан като: „Известен критик на правителството, този човек е част от движения, които протестират срещу данъците, и открито защитава сецесията, въоръжените бунтове срещу съществуващото национално правителство и дори свалянето му. Той е популярен член на една въоръжена банда, участвала в престрелки с полицията. Той е против опитите на сегашното национално правителство да наложи контрол над оръжията и ограничения на свободната имиграция в страната. Той е бизнесмен, направил състояние от търговия с продукти като алкохол, цигари, както и от контрабанда.“

Кандидат В е представен така: „Ветеран от армията с много отличия, този човек е отявлен непущач и отдаден защитник на общественото здраве. Той се интересува от подпомагането на различни медицински изследвания и е яростен борец за унищожаването на рака. Той е против използването на животни за извършването на пробни медицински изследвания и тестове. Подкрепя държавните ограничения на употребата на азбест, пестицидите и радиацията и е привърженик на определените от правителството стандарти за здраве и безопасност, както и на промотирането на храни като пълнозърнестия хляб и соята. Защитава държавните ограничения на носенето и притежаването на оръжие. Той е пламенен противник на тютюна и подкрепя все по-големите рестрикции и на употребата му и на рекламирането на тютюневите изделия. Ограниченията на рекламирането включват: 1) забрана на представянето на тютюневите изделия като безвредни или като символ на мъжествеността; 2) забрана на рекламите, таргетирани към жени; 3) забрана на привличането на вниманието към ниското съдържание на никотин; 4) ограничаване на местата, на които подобни реклами могат да се излагат. Този човек е огромен защитник на природозащитните програми и вярва, че трябва да се изпращат войски зад граница, за да се поддържа редът там.“¹

Как гласуват студентите? „През годините кандидат В събра 75% от гласовете, а кандидат А – останалите 25%. След като упражнението завърши и покажа резултатите, аз [Шафър] казвам на студентите, че кандидат А е събирателен образ на американските „бащи основатели“ (например на Сам Адамс, Джон Хенкък, Томас Джеферсън, Джордж Вашингтон и т.н.). Кандидат В, от друга страна, е Адолф Хитлер.“ Както лесно можем да си представим, студентите са изключително шокирани.

Защо те гласуват по този начин? Представянето на кандидат В им „звучи добре“, но те не си задават ключов въпрос; именно въпроса, върху който Шафър иска да привлече вниманието им чрез този експеримент.

¹ Butler Shaffer, “The Hitler Test” <http://archive.lewrockwell.com/shaffer/shaffer52.html>

Този въпрос е: „Как кандидат В ще вкара програмата си в действие?“ Отговорът на този въпрос е кристално ясен: използвайки държавния монопол върху силата и жестокостта. В миналото това доведе до катастрофа и, според Шафър, този изход е неизбежен.

Във великата си книга *Boundaries of Order* Шафър защитава тезата, че хората могат сами да решават проблемите си и да се развиват посредством мирно социално сътрудничество. За да си сътрудничат мирно, трябва да се премахнат ограниченията над правото на собственост. Както пише Шафър: „Ако искаме да имаме твърдостта, която да ни позволи да се справяме със света, подобрявайки живота си – да оценяваме риска и другите цени и да можем да извършваме ефективни действия – трябва да се наслаждаваме на автономността да въздействаме на заобикалящата ни действителност без външната намеса на другите; свобода, която можем да открием само в системата на частната собственост.“²

Шафър полага огромни усилия, за да покаже как хората могат да разрешат всички проблеми, които възникват от взаимодействието помежду им, чрез конкретизирането на границите на правата им на собственост. При разрешаването на конфликтите между индивидите, те проявяват уважението си един към друг:

*„Частната собственост като система на социален ред отразява степенята, в която сме склонни да признаем автономността на всеки един и да ограничим обхвата на собствените си дейности. Частната собственост е оперативният принцип, който реализира съвета на Имануел Кант: „Действай така, че да се отнасяш към човечеството, независимо дали става въпрос за теб, или за някой друг, като с цел и никога като със средство.“*³

За съжаление, съществува и друг начин, по който хората могат да решат да действат. Те могат да решат да разрешават проблемите си колективно, посредством държавата. Шафър не ни остава да се колебаем за мнението му по този въпрос:

*„Двадесети век показва на всички разумни мъже и жени напълно нехуманната природа на всяка система, основана на политическия колективизъм. На табела на едната стена на църква в бившия Източен Берлин пишеше: „нищо не расте от горе надолу“, лаконично описвайки неживата природа на всички форми на институционно направляван контрол над хората. Колективизмът е най-върховното проявление на пирамидалния модел на вселената. Той е въплъщение на мисленето, основано на насилието (т.е. на това, че за някои хора е приемливо да властват насила над животите и собствеността на останалите).“*⁴

В „Либертарианската критика на интелектуалната собственост“ Шафър прилага философията на индивидуализма към тема, която поражда много дискусии сред

² Butler Shaffer, *Boundaries of Order*

³ Пак там.

⁴ Пак там.

либертарианците: дали патентите, авторското право и подобните на тях ограничения са легитимни. Резултатите са поразяващи.

Интелектуалната собственост е трудна тема и някой по-непроницателен автор лесно би задълбал в правни технически подробности. Но не и Шафър. Както винаги, той достига до основата. Той пита:

„Корените на интелектуалната собственост могат ли да бъдат открити в неформалния процес, чрез който мъжете и жените се съгласяват да уважават взаимно неприкосновеността на животите си, както и собствеността над външните ресурси (например земята, храната, водата и т.н.), които са необходими за поддържането на животите им? Или те са установени чрез формални правила, създадени от политическите системи?“

Шафър отговаря, че интелектуалната собственост исторически се заражда не от договарянето между индивидите, а чрез налагането ѝ от страна на държавата. И това не е случайно. Той твърди, че защитата на интелектуалната собственост не би могла да възникне чрез доброволно договаряне и кратко и ясно обяснява защо:

„Встъпваме в договор; такъв, който обвързва само мен и теб. Но когато държавата – със своите монополистични сили – работи за облагата на малцина, всички са обвързани правно от разпоредбите ѝ, независимо дали са съгласни с тях, или не. Ако авторското право, патентите или защитата на търговската марка не бъдат признати от свободните хора – освен ако две групи не се договорят изрично за това – поради каква логика държавата може да създава и налага подобни права на хора, които не са се договорили да бъдат обвързани от тях?“

Защитниците на интелектуалната собственост твърдят, че без нея прогресът на знанието и изобретенията ще бъде блокиран, но Шафър не се съгласява с подобно мнение:

„Тезата, че очакването за монополистични награди като патентите и авторското право е от огромно значение за изобретателния процес е развенчана от по-голямата част от човешката история. Не знам да са били издавани авторски права на автори като Есхил, Омир, Шекспир, Данте или Милтън; или на композитори като Бетховен, Бах, Моцарт, Вагнер или Чайковски; или на художници като ван Гог, Микеланджело, Леонардо да Винчи, Рембранд или Реноар. Дали изобретенията на Леонардо и Гутенберг или египетските пирамиди, или римските акведукти са били наградени с издадени от държавата патенти?“

Като последовател на Пол Файръбанд и Артър Кестлер, Шафър защитава тезата, че креативният процес работи най-добре при отсъствието на наложени изисквания и лимити. „Освен от спонтанното управление, креативният процес не може да бъде

ограничаван от граници и бариери, които защитават съзидателните резултати за другите.“

Шафър пише с истинска философска задълбоченост и „Либертарианската критика на интелектуалната собственост“ е един незаменим принос към либертарианската теория.

Дейвид Гордън,

Лос Анджелис, Калифорния

Либертарианската критика на интелектуалната собственост

От либертарианска гледна точка, стъпваща на почитта към частната собственост и отхвърлянето на принудата, дискусията за това, което се нарича „интелектуална собственост“ – например авторското право, патентите и търговските марки – трябва да се фокусира върху същите въпроси, които са разглеждани и при по-общите изследвания на собствеността. Как се създават тези права? Как се упражнява вземането на решения? И как правата се прехвърлят или губят? Разгледал съм тези въпроси в книгата си *Boundaries of Order: Private Property as a Social System*.⁵ Непознаването на принципите на собствеността е основната причина за този обществен конфликт, за загубата на индивидуалната свобода и за произтичащата разруха, която характеризира съвременните общества. Интелектуалната собственост (която от тук нататък ще бъде съкращавана като „ИС“) се е превърнала в популярна сфера, в която това объркване намира изражение.

Корените на интелектуалната собственост могат ли да бъдат открити в неформалния процес, чрез който мъжете и жените се съгласяват да уважават взаимно неприкосновеността на животите си, както и собствеността над външните ресурси (например земята, храната, водата и т.н.), които са необходими за поддържането на физическото им оцеляване? Или те са установени чрез формални правила, създадени от политическите системи? В свят, базиращ се на структурирането на институциите, често е трудно хората да проявят желание да разгледат възможността правата на собственост да произтичат от друг източник, различен от правните власти. Налице е очевидно приемане на тезата на Джереми Бентъм, че „собствеността изцяло е създадена на закона“.⁶ Тъй като целият живот – на който и да е вид – е зависим от принципите на собствеността, хипотезата на Бентъм трябва по подразбиране да приеме странното твърдение, че разпоредбите на официалния държавен закон *предхождат самия живот!*

Няма да разглеждам тази тема тук – изследвал съм я много задълбочено в книгата си *Boundaries of Order*. Обаче ще повдигна въпроса дали от либертарианска гледна точка някакви философски защитими права на собственост могат да бъдат създадени от политическите системи. Въпросът дали *предварително съществуващите* права на собственост могат да бъдат добре защитени от държавата може да остане за дебат между последователите на *анархисткото* и *минархисткото* течение на либертарианството. Въпросът, върху който ще се фокусирам, е: имаме ли доказателства, че правата върху ИС са възникнали по начина, по който почитта към индивидуалното право на собственост върху имуществото се е зародила неформално между хората? Ако се окаже, че отговорът е „не“, може ли либертарианската философия да бъде съвместима с идеята за *някакви* права на собственост (ИС или други), създадени от държавата?

⁵ *Boundaries of Order: Private Property as a Social System* (Auburn, Ala.: Mises Institute, 2009).

⁶ Jeremy Bentham, “Principles of the Civil Code,” (1802) in John Bowring, ed., *The Works of Jeremy Bentham* (New York: Russell & Russell, 1962), vol. 1, p. 308.

Общоприетата дефиниция на „правителство“ е „*организация, която притежава монопола върху употребата на насилие на определена територия*“. Именно разликата между „насилственото“ и „мирното“ поведение – контрастът между „насилственото налагане“ и „доброволното договаряне“ – е сърцевината на либертарианската мисъл. Франц Опенхаймер характеризира тези „фундаментално противоположни начини“ като „политически“ и „икономически“ начин за изкарване на препитание.⁷ Ако държавата притежава законната власт да използва насилие, за да постигне целите на тези, които искат да използват тази власт, за да прокарат интересите си, как може либертарианската философия да защитава творението на подобни принудителни начинания?

Чрез „икономическите методи“ индивидите създават права едни в други чрез *договаряне* – съглашение между двама или повече индивиди да разменят право на собственост. Искаш да закупиш правото на собственост върху моя автомобил срещу твоите \$10 000 и аз искам да продам правото си на теб срещу тази сума. Встъпваме в договор: такъв, който обвързва само мен и теб. Но когато държавата – със своите монополистични сили – работи за облагата на малцина, всички са обвързани правно от разпоредбите ѝ, независимо дали са съгласни с тях, или не. Ако авторското право, патентите или защитата на търговската марка не бъдат признати от свободните хора – освен ако две групи не се договорят изрично за това – поради каква логика държавата може да създава и налага подобни права на хора, които не са се договорили да бъдат обвързани от тях? Също така е невъзможно поставянето на етикет за авторски права върху корицата на книга да бъде защитено според правните принципи, тъй като то по никакъв начин не доказва, че купувачът се е съгласил да спазва предполагаемото право на собственост преди да извърши покупката.

Човек би очаквал да срещне сред либертарианците опозиция на идеята, че монополистът върху узаконеното насилие може да създава права на собственост, на които останалите хора принципно са подчинени. Бих отишъл дори още по-далеч и бих казал, че само човешките същества – „хората“ – трябва да се разглеждат като притежатели на собственост; че третирането на корпорациите, политическите институции и другите абстракции като изкуствени „хора“ е източник на конфликти, които трябва да отхвърлим. Когато нещата са представени по този начин, държавата започва да се вижда като такава, каквато е: организационен инструмент за насилие, който е способен да постигне целите си само посредством съгласието на жертвите ѝ да приемат нейната легитимност. Тази практика позволява на неживите фикции да надвишат – и, по този начин, да принизят – важността на индивидите.

Ако собствеността върху ИС може да бъде създадена единствено от насилствените политически системи, могат ли подобни права да бъдат защитавани от либертарианските принципи? Дали в едно общество без държава интелектуалната собственост ще бъде припозната наравно с правата на собственост върху движимото и недвижимо имущество като право, което трябва да се почита? В ранното общо право –

⁷ 3Franz Oppenheimer, *The State: Its History and Development Viewed Sociologically*, trans. by John M. Gitterman (New York: B.W. Huebsch, 1922), p. 24; reprinted New York: Free Life Editions, 1975.

и до 1977 г. в САЩ – съществуваше лимитирано авторско право. Човек, който е написал книга или поема и я оставил на рафт, откъдето тя е била взета от друг и издадена без съгласието на автора, в общото право е притежавал авторско право върху работата си. Но ако *авторът* е публикувал творбата – което, както предполага и самата дума, означава да направиш произведението си „публично“ – той изгубвал авторското право над нея, тъй като актът на публикуването се е разглеждал като отхвърляне на властта над правото му на собственост. Възникнал, разбира се, въпросът какво трябва да се разбира като „публикуване“ на творбата – изпращането на копие за разглеждане на редактора не се е считало като такова.

За да се увеличи защитата на авторското право на авторите и издателите над лимитите, определени в общото право, Конгресът прие устав за авторското право. Това действие се основаваше на параграф 8 от Конституцията, в който, измежду другите правомощия, които чрез него са предоставени на правителството, се постановява, че „[Конгресът има право] да насърчава прогреса на науките и полезните художествени занаяти, осигурявайки на авторите и изобретателите изключителни права над съответните им творби и изобретения.“ Тази дефинирана в Конституцията власт на правителството предостави на законния монополист над насилието правомощието да създава и за другите хора монополни права на собственост, които иначе не са съществували и не биха съществували, и да ги налага принудително чрез принуда. Правната ни система отдавна е разбрала, че монополите са творения на държавата;⁸ статут, който осигурява на получателя защита от потенциалните конкуренти. Несъвместимостта на тази идея с либертарианските принципи е очевидна.

Системата на общото право регулираше проблема правилно: тъй като същината на собствеността е правото да се управлява някакъв ресурс за постигането на целите на собственика, това право се губи, когато продуктът се разпространява сред публиката. Тази ситуация наподобява примера с човека, който притежава кислород в бутилка и който губи собствеността над това количеството от него, което поради изтичане попада във въздуха.

Твърди се, че патентите и авторското право са от огромна стойност за инвеститорите и авторите, които без тях не биха имали мотив да инвестират усилията и ресурсите си, за да създават нещо, което другите лесно биха могли да копират. Аргументът е продължен от това, че другите – включително обществото като цяло – получават изгода от възнаграждаването на тези творчески усилия. Излага се и доводът, че финансирането на изследователската и развойната дейност от страна на правителството прави по-доходоносно функционирането на компаниите, които оперират в сфери като медицината, аеронавтиката, космическите изследвания, военните технологии и други научни или социални изследвания, и на които в противен случай щеше да се наложи да се издържат сами. Изобщо не е смайващо, че хората предпочитат цената за начинанията им да бъде плащана от другите, нито е изненадващо, че хората са способни да създават

⁸ Дефиницията в речника ни запознава със значението на термина „законен монопол“ – „изключителното право, предоставено от държавата на бизнеса да предоставя услуги които от своя страна са регулирани от правителството.“ *Black's Law Dictionary* (St. Paul, Minn.: West Publishing, 9th ed., 2004), p. 1098.

и организират собствените си ресурси на свободния пазар, за да постигнат целите, които ценят.

Тезата, че очакването за монополистични награди като патентите и авторското право е от огромно значение за изобретателния процес, е развенчана от по-голямата част от човешката история. Не знам да са били издавани авторски права на автори като Есхил, Омир, Шекспир, Данте или Милтън; или на композитори като Бетховен, Бах, Моцарт, Вагнер или Чайковски; или на художници като ван Гог, Микеланджело, Леонардо да Винчи, Рембранд или Реноар. Дали изобретенията на Леонардо и Гутенберг, или египетските пирамиди, или римските акведукти са били наградени с издадени от държавата патенти?

Самата цивилизация се е развила чрез труда на много креативни индивиди, повечето от които са предоставили на човечеството своите открития, изобретения или творби, без за тях получаването на монополен статут да е цел или следствие от действията им. Всъщност, тези творби са определили самото съдържание на западната култура.

Верни на насилствената и грабителската си природата, правителствата са достигнали дотам, че да вземат от „публичното пространство“ думи, които не принадлежат на никого, и да предоставят монополно авторско право на различни заинтересовани институции. Думата „Олимпиада“, например, е широко разпространена поне от VIII в. пр. н. е. Благодарение на одобрението на политиците, днес Международният олимпийски комитет е собственик на тази дума, която е защитена от държавите търговска марка.

Но всъщност валидно ли е допускането, въз основа на което отдавна се защитава ИС; т.е. какво е значението ѝ за това да направи възможни изобретенията, от които се възползва цялото човечество? Креативният процес *окуражен* ли е, или е *възпрепятстван* от тази система на предоставяни от държавата монополи? Креативността – както ученето изобщо – се подпомага от алогамията⁹ и синтеза. Фундаменталните принципи на биологията трябва да са ни научили, че възпроизводството чрез делене на клетката води до много малка генетична вариация. Когато чрез еволюционния процес се развила половата репродукция, създаденото от нея генетично разнообразие позволило разпространението на много видове, както и на междувидовите генетични белези, които подобрили адаптивните способности.

Патентите и авторското право възпрепятстват креативния процес като обезкуражават обменът на информация, отнасяща се до конкретни сфери на изследване и проучване. Ако на един учен е издаден патент за изобретената от самия него джаджа, друг учен едва ли ще бъде мотивиран да продължи собствената си работа върху подобен продукт или да променя патентованото устройство. Ситуациите, при които индивидуалните мнения и предложения се предават между членовете на групата и след това се подлагат на груповия процес брейнсторминг, са значително по-производителни откъм творчески

⁹ Алогамията, още позната като кръстосано опрашване, е биологичният процес на оплождането на яйцеклетката. Авторът го използва като метафора, с която показва полезността от участието на повече индивиди за креативния процес – бел. прев.

резултати, отколкото е работата на изолирания индивид. По подобен начин алогамията на идеи, техники и други влияния в общностите от артисти и учени силно подпомага креативния процес. От друга страна е известно, че когато индивидът е мотивиран от патентите, учените и изобретателите пазят в тайна лабораторните си тестове и изследвания, за да не може някой конкурент да ги придобие и по този начин да постигне по-голям напредък в собствената си работа. Тезата, че *знанието* и *идеите* могат да станат изключителна собственост на този, който ги изобрети или който открие нещо неизвестно, противоречи на природата на интелигентния ум, чието съдържание е съставено от опита на другите и от неговия собствен. Дори *езикът*, с който човек формулира и комуникира разбиранията си към другите, е създаден от предшествениците му.

Въпреки че удоволствието за егото на човек да е първият откривател на нещо ново играе огромна роля в това колебание относно споделянето на наученото, страхът от факта, че някой друг може да получи патента или авторското право и да спре развитието на изследователската дейност само допълнително увеличава натиска за поверителност. Твърди се, че Никола Тесла е извършил по-голямата част от творческата си дейност в главата си, измисляйки изобретения и процедури и разигравайки ги по начини, които са му позволявали да открие и коригира дефектите в мисловните му творения.¹⁰ Томас Едисън, от друга страна, е заимствал идеите на другите, в резултат на което е изобретявал нещо, след което се е втурвал към Патентния офис. Проблемът не е в това, че Едисън е можел да се възползва от идеите на другите – това е природата на съзидателния процес. Проблемът е Патентният офис!

Въпреки че Тесла е патентовал голяма част от творенията си, той е бил толкова обладан от подтика на изобретателния процес, че често не е патентовал откритията си, които, в резултат на това, „отивали в общия басейн на познанието“, от който се облагодетелства човечеството.¹¹ Колко от този „общ басейн“ (т.е. „публична сфера“) на знанието произхожда от усилията на толкова много от нашите предшественици да открият или изобретят неща, които могат да се окажат полезни на другите; предци, които са създавали без друг мотив, освен радостта от самата творческа дейност? Много рано в развитието на западната цивилизация мнозина наблюдателни и креативни наши предшественици са използвали ума си, за да разберат света и да намерят начини за подпомагане на оцеляването си.

Безспорно, най-важното изобретение в човешката история е *езикът*. Той не само прави възможни социалните взаимоотношения – като ни позволява да изразяваме естетични, духовни, търговски, научни, философски и инженерни качества – но е и необходимото условие за всички други човешки творения. Езикът е този важен инструмент, чрез който човешкото съзнание може да организира и предава опит и разбирания не само на *другите*, но и на самите *нас*. Спонтанният му, жизнен характер е отразен в думите, които се приемат и излизат от употреба, без ничия власт да направлява процеса. Дори

¹⁰ Margaret Cheney, *Tesla: Man Out of Time* (New York: Touchstone, 1981), pp. 32–35.

¹¹ Пак там, стр. 88, 225.

буквите в азбуката не са вечни.¹² Но кой измежду най-ранните ни предци е получил авторско право за това? Всеки от предшествениците ни е допринесъл за създаването на това, което – както биологическите ни характеристики – продължава да еволюира и влиянието на много езици е спомогнало за създаването на нашия собствен език, а аз не знам някое насилствено устройство да е предоставило защитен монопол върху употребата приноса им. Подозирам, че ако някакви подобни ограничения съществували и бяха наложени, ние никога нямаше да постигнем богатството и звучността на самосъздалите се езици, на които се радваме днес.

Човек може да се върне хилядолетия назад, много преди първите закони за патентите и авторското право да бъдат въведени, и да открие произхода на много *сечива* (например чуковете, иглите, ножовете, брадвите), *транспортни системи* (колелото, лодките, каруците, платната), растения, които са култивирани и/или трансформирани в *храни* (царевицата, житото, картофите, шоколадът, бобът, доматиите), растителни и/или животински източници на *облекло* (памук, вълна, кожи, коприна) и *жилища*. Не можем да пропуснем и произхода на много от богатата (например минерали, билки, растения), които нашите предци са открили, че са полезни срещу нараняванията и болестите и са от полза за поддържането на здравето; блага, които за съвременните хора продължават да са полезни алтернативи на институционализираната медицина и дори се използват за направата на лекарства, които фармацевтичните компании искат да патентоват. Музикалните инструменти (например флейтите, които са създадени преди повече от 40 000 години, барабаните, струнните инструменти) са осигурявали музиката, а създаването на цветове от пигменти е добавило цвят към артистичното изразяване на ранните хора. Изобретяването на *хартията*, *мастилото*, *оръжията за лов* и *въжето*, както и откриването на физическите закони, са спомогнали за разрешаването на много от практическите грижи на предците ни. Гъркът Херон от Александрия (10-79 от н.е.) е изобретил работещ парен двигател – векове преди Робърт Фултън да патентова своя – вендинг машина и устройство, използващо вятър за задвижването на машини.

Всичките тези ранни изобретения и творения са създадени, доколкото знам, без наложен насилствено монопол да възпира другите да ги копират. Колко художници, скулптури, изобретатели, писатели и философи са създавали произведенията си без да са движени от никакъв друг мотив освен дълбокото вътрешно усещане на хора, които искат да се изразяват по креативни начини? Какво очакване на материални награди е подтикнало праисторическите ни предци да оставят отпечатъци от ръцете си върху стените на древните пещери в Испания и Франция? Дали са имали някаква друга цел, освен 40 000 години по-късно да ни предадат най-фундаменталната духовна нужда от трансцендентност: „Аз бях тук!“?

Корените на този рог на изобилието, от който всички ние продължаваме да черпим препитание, се намират именно в онези креативни и кооперативни качества, срещу които политическите системи воюват. Тези, които произвеждат стоките и услугите толкова полезни за живота, може да предпочитат да имат монопол над създаденото от тях. Но останалите от нас трябва да отхвърлят подобни привилегировани практики.

¹² Виж, например mentalfloss.com/article/31904/12-letters-didnt-make-alphabet

Животът е затруднен, а не подпомогнат, от насилствените ограничения на мнението, чрез които хората по мирен начин преследват собствените си интереси.

Ако наистина вярваме, че креативният процес се нуждае от държава, която да предостави на откривателите и изобретателите имунитет срещу това произведенията им да бъдат заимствани от другите, трябва да настояваме съвременните производители или да компенсират наследниците на по-ранните откриватели за работата на дедите им, или да се откажат от привилегиите си да получават награди за своята „оригиналност“. Трябва ли Дженеръл Моторс, Крайслер, Харли-Дейвидсън и Швин Байсикъл Къмпани да бъдат принудени да плащат авторски и лицензионни възнаграждения на потомците (ако някой може да ги идентифицира) на създателя на колелото? Дали Саймън & Шустър, Рендъм Хаус и безбройните университетски издателства са длъжници на потомците на Йохан Гутенберг за това, че използват неговото изобретение, което е направило техния бизнес възможен? Трябва ли симфоничните оркестри да бъдат принудени да плащат на потомците на композиторите, чиято музика изпълняват?

На пръв поглед, тези предложения може да изглеждат абсурдни и неприложими. Но подобен отговор игнорира предпоставките, чрез които действа съвременната ИС: ако „прогресът на науките и полезните художествени занаяти“ зависи от това на „авторите и изобретателите“ да се предоставя „изключително право“ върху произведенията им, как тогава древните „автори и изобретатели“ са сътворявали *своите* изобретения, без да очакват подобни права? Дали хората интуитивно са разбирали, че оригиналните творби на един човек не трябва да бъдат копирани?

Няма друга известна колекция от картини, която толкова да превъзхожда останалите експозиции във Флоренция, колкото колекцията „Мадоната с младенца“. В стая след стая в галерия Уфици и Палацо Пити този мотив е повторен от известни и не чак толкова известни художници. Доколкото знам, художникът Дучо ди Буонинсеня е нарисувал първата подобна картина и по-късно е последван от Ботичели, Леонардо, Микеланджело и, не на последно място, Рафаело. Трябва ли в духа на протекционизма на интелектуалната собственост да поставим маркировка до имената на всеки от тези художници, за да обозначим неуважението им към оригинала и изключителните права на предшественика им Дучо? Нима техните творби са принизили приноса на западната цивилизация към художественото и духовно добруване на човечеството? Дали културата ни би била по-богата, ако тези художници не бяха нарисували картините си?

Ами ако приложим патентното право към генетичното модифициране на растенията? Тъй като подобни права биха осигурили монополни права над производството на храна на гиганти като Монсанто, тази сфера може би би привлякла най-голямото критично внимание. Това, че политическата система предостави на Международния олимпийски комитет собствеността върху думата „Олимпиада“ може да не е от такова значение за ежедневието на общата публика, колкото патентът, предоставен на изобретателя на пантичка за капацита на лаптопи. Но патентите, предоставени на корпорации, занимаващи се с производството на храна – особено когато федералното, щатските и местните администрации всячески се мъчат да ограничат отглеждането на плодове и

зеленчуци в домашните градини – поражда тревоги относно непосредственото оцеляване на хората.

Идеята, че фирмите трябва да бъдат защитени посредством патенти за новосъздадените от тях промени на генетичната структура на растенията (ГМО), удобно игнорира факта, че вече съществуващите растения произхождат от модификации или култивация, извършени от древните ни предци. Трябва ли няколко привилегировани потомци на тези, чиито усилия в миналото са произвели – за ползата на цялото човечество – по-добри начини за изхранване, да получат доживотни права на собственост, произхождащи от това, че са си поиграли с растения, достигнали до тях както до цялото останало човечество?

Едно е продавачът на семена да има право на собственост върху чувалите с жито, които е произвел и които продължава да притежава докато обмени правото си на собственост с купувача. До момента, в който това право е прехвърлено, продавачът продължава да упражнява властта, която е същината на собствеността; власт, която при продажбата се трансферира към купувача. Но ако третираме подобна транзакция през постулатите на общото авторско право, последвалата продажба на семената трябва да се разглежда като „публикация“ на съдържанието на тези семена и заедно с нея като загуба на властта. Метафората, че тези права са „хвърляне на вятъра“ намира реално отражение в усилията на фирми като Монсанто да съдят фермери, върху чиито земи (без желанието на фермерите) са попаднали семена на корпорацията, издухани от други ниви. Социалните отражения на патентите за ГМО може да се окажат ахилесовата пета на идеята за ИС. Както попитах по-горе, в степенята, в която правата върху ИС произхождат само от държавни патенти, как подобни права биха могли да бъдат защитавани въз основа на либертарианските принципи, основаващи се на индивидуалната собственост и зачитането на частната собственост?

Има много други разходи, свързани с ИС, които рядко биват разглеждани от анализите на разходите и ползите. Единият вид разходи е свързан с факта, че процесът на патентоване, както и държавните регулации по принцип, е скъпо и времеемко начинание, което увеличава концентрацията на индустриите в точно определени райони. Големите фирми много по-лесно могат да поемат разходите и за придобиването, и за защитаването на патентите, отколкото една малка фирма, като при това няма гаранция, че при захващането с някое от тези действия (патентоването и защитата на патентите) то ще бъде доведено до успешен завършек. Така индивидуалните фирми, разработващи иновативни продукти, могат да бъдат принудени да продадат изобретенията си на по-голяма фирма. Що се отнася до много потенциални продукти, може да се наложи различни правителствени агенции (например Агенцията за защита на околната среда, Агенцията за регулиране на храните и лекарствата, Агенцията за сигурността и здравето и т.н.) да проведат скъпо струващи тестове преди новата стока да бъде одобрена – практика, която отново е от полза на по-големите и установени фирми.

Увеличената концентрация на фирмите спомага също така за омаломощаващите и унищожителни последици, свързани с размера на организациите. Разглеждайки това,

което нарича „Размерната теория на обществената нищета“ (“the size theory of social misery”), Леополд Кор наблюдава, че „[к]огато нещо е грешно, то е твърде голямо“¹³, теория, приложима в социалните науки, както и в природата. Трансформацията на хората в „свърхконцентрирани обществени индивиди“ води до проблеми, свързани с размера на групата.¹⁴ Тази тенденция е видима и при бизнес организациите, където нарастват бюрократизацията и осификацията¹⁵, за сметка на намалената гъвкавост и конкурентоспособност, често съпроводжани от увеличаване на размера на фирмата.¹⁶ Очакваните от големите компании ползи от икономии от мащаба не могат да компенсират за свиването на печалбите и нормата на възвращаемост на инвестициите нито за поддържането на акциите на пазара след сливанията на организациите.¹⁷ Днешната политическа мантра „твърде големи да фалират“ е продукт на нефункционално огромните по размер организации, сблъскващи се с енергични конкуренти, спрямо които трябва да се адаптират, за да оцелеят.

Уолтър Адамс прекрасно описва ролята на държавните регулации за увеличаването на размера на фирмите:

„В тази епоха на голямо правителство, концентрацията често е резултат от грешни, създадени от хората, дискриминационни, създаващи привилегии държавни действия. Договорите за военни доставки, поддържането на научно-изследователската дейност, патентната политика, данъчните кредити, договорите за запаси, акцизите и квотите, субсидиите и т.н. далеч нямат неутрален ефект върху структурата на производството. При всички тези институционални наредби, правителството играе огромна, ако не решаваща, роля.“¹⁸

Позната реакция на намаляването на конкурентоспособността им посредством увеличаването на размера на организацията от страна на фирмите е да се лобира пред правителството да създаде и наложи стандартизирани бизнес практики и продукти, както и да ограничи възможността за влизане на други фирми в индустрията.¹⁹

¹³ Leopold Kohr, *The Breakdown of Nations* (New York: E.P. Dutton, 1978), pp. 34, xviii;

¹⁴ Пак там, стр. xviii.

¹⁵ Осификация е процесът на образуване и развитие на костна тъкан. Най-неформално преведен, тук трябва да означава „вдървяване“ – бел. прев.

¹⁶ Gabriel Kolko, *The Triumph of Conservatism* (Glencoe, Ill.: The Free Press, 1963).

¹⁷ Виж, напр., Arthur Dewing, *Corporate Promotions and Reorganizations* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1930), pp. 546–547; Kolko, *ibid.*, pp. 37, 46; *Temporary National Economic Committee, Competition and Monopoly in American Industry*, Monograph no. 21 (Washington, D.C.: Government Printing Office, 1940), p. 311; Milt Gillespie and Aileen Lee, “Building Hospital Market Power Through Horizontal Integration—Is It Working?,” in *The McKinsey Quarterly* 1996, no. 4: 205–11; Simon Brady and Caren Chester-Marsh, “The Madness of Mergers,” *Euromoney*, September 1991: 66–81; Rudi Vander Venet, “The Effect of Mergers and Acquisitions on the Efficiency and Profitability of EC Credit Institutions,” *Journal of Banking and Finance* 20, no. 9 (November, 1996).

¹⁸ Walter Adams, “The Military-Industrial Complex and the New Industrial State,” *American Economic Review* 65 (May 1968), reprinted in *Superconcentration/Supercorporation*, ed. Ralph Andreano (Andover, Mass.: Warner Modular Publications, 1973), R337–2.

¹⁹ Виж, например: Kolko, *Triumph of Conservatism*; Gabriel Kolko, *Railroads and Regulation, 1877–1916* (Princeton: Princeton University Press, 1965); James Weinstein, *The Corporate Ideal in the Liberal State, 1900–1918* (Boston: Beacon Press, 1968); Ron Radosh and Murray Rothbard, eds., *A New History of Leviathan* (New York: E.P. Dutton, 1972); James Gilbert, *Designing the Industrial State* (Chicago: Quadrangle Books, 1972);

Създадените от държавата патенти и авторски права, сами по себе си, не възпират иновацията от страна на другите фирми, но представляват бариери, които често обезкуражават изследователската дейност (например страхът от съдебно обвинение за нарушени авторски права, възможността Патентният офис да забрани бъдещото прилагане на продуктовата линия, идентична с патентованото изобретение, или тревогата, че патентът за предварително изследване може да окуражи друга фирма да извършва подобни изследвания). Традиционните „врагове на иновацията“, както казва един наблюдател, са „инерцията и свързаните интереси“, ²⁰ фактори, за които допринася държавната практика на предоставяне на защита от конкуренцията на някои инвеститори.

Когато принудителните сили на държавата се призоват, за да облагодетелстват някои хора и да ограничат други, креативните процеси и, в резултат на това, жизнеността на обществото винаги ще страдат. Тенденцията е това поведение да ограничи свободата на индивидите да действат в рамките, удобни на заинтересованите страни. Да се ограничи креативността по този начин е равносилно на това художниците да бъдат принудени насила да ограничат творческия си процес до запълване на книжки за оцветяване. Креативното поведение зависи от синтеза и алогамията, процеси, улеснени от това, което Артур Кьостлер нарича „творческа анархия“. ²¹ Научният философ Пол Файръбенд е дори още по-яръстен защитник на неограничената свобода за нуждите на подобряването на разбирането. Той отбелязва, че „[н]ауката в същината си е анархистко начинание“ и че „теоретичният анархизъм е по-хуманитарен и е по-вероятно той да насърчи прогреса, отколкото алтернативите му, основани на законите и насилието.“ Той продължава: „има само един принцип, който може да бъде защитаван при всички обстоятелства и през всички фази на човешкото развитие. Това е принципът: „всичко върви“. ²² След това добавя, че „разпространяването на теориите е полезно за науката, а уравниловката осакатява най-важните ѝ сили. Уравниловката също така застрашава свободното развитие на индивида.“ ²³

С продължаването на експериментите с и резултатите от производството на генетично модифицирани еднакви култури, интелигентните хора ще сторят добре, ако си припомнят подобни уроци от историята, например картофения глад в Ирландия, унищожаването на Цейлонските плантации за кафе и щетите по житните и лозовите насаждения в САЩ. Растения, които са точни копия на собствената си генетична организация (т.е. клонинги) може да са били от полза в краткосрочен план, но им липсва нужното разнообразие, за да са способни да устоят на засушаване, болести и други феномени, към които не са привикнали. Може би един милион или дори повече хора са умрели пряко или косвено поради генетичната липсата на издръжливост на картофите.

Robert Wiebe, *The Search for Order, 1877–1920* (New York: Hill and Wang, 1967); and my book, *In Restraint of Trade: The Business Campaign Against Competition, 1918–1938* (Auburn, Ala.: Mises Institute, 2008), originally published: Lewisburg, Penn.: Bucknell University Press, 1997).

²⁰ Cheney, *Tesla: Man Out of Time*, p. 241.

²¹ Arthur Koestler, *The Act of Creation* (London: Arkana, 1989), p. 229.

²² Paul Feyerabend, *Against Method* (London: Verso, rev. ed., 1988), p. 9; курсивът е на автора.

²³ Пак там, стр. 19, 24, курсив мой.

Имплицитните заплахи за човешкото оцеляване в структурираното уеднаквяване на системите, от които зависи живота, се подсилват от рисковете, присъщи на комплексността. Изследването на хаоса ни е показало, че сложните системи са подложени на твърде много променливи, взаимосвързани фактори, за да ни позволят да предсказваме резултатите. Както Кьостлер и Файръбанд ни напомнят, креативността е процес, който зависи от свободата на индивидите да експериментират и да откриват връзки между безбройните – и често невидими – фактори, които съставят сложния ни свят. Както спонтанността не може да бъде контролирана, така и съзидателният процес не може да бъде ограничаван от граници и бариери, които защитават креативните резултати на другите.

Обратните ефекти от засилването на уравниловката и стандартизацията се простират отвъд краткосрочните трудности, изпитвани от творческите личности. Тези практики са продукт на мислене, което цени стабилизирането на системите, които в миналото са се доказали като продуктивни. В това се коренят институционализираните организации, като държавата използва властта си върху насилието, за да подобри позициите на свързаните с нея интереси, независимо дали под формата на регулации и ограничаване на силите на промяната, или чрез употребата на различни субсидии. В опит да се засили уравниловката, еднаквостта и стандартизацията са се превърнали в политически създадени и наложени ценности. Промяната в мисленето настъпва, когато акцентът върху иновацията, креативността и постоянната нужда от подобрене бъде изместен от защитата на миналите постижения – процес, който се спъва от съдебните дела за нарушаването на законите за патентите и авторското право.

Разглеждайки природата на ИС и тенденцията да възпре – вместо да подпомогне – креативността, трябва да обърнем внимание на историците, които са описали как вкарването на мисленето и поведението в рамки допринася за залеза на цивилизациите. Арнолд Тойнбий посочва как „диференциацията и разнообразието“, свързани с *творческата култура*, стават все по-повлияни от „тенденцията към стандартизация и уеднаквяване“ с приближаването към нейния крах.²⁴ Керъл Куигли пише, че когато „инструментите на експанзията“ (т.е. системите, които насърчават изобретенията, спестяванията и инвестициите) бъдат институционализирани и структурирани, те губят способността си за адаптация, която иначе би подпомогнала творческия напредък.²⁵ Според Уил и Ариел Дюран това дали определена цивилизация продължава експанзията си, или се разпада, ще зависи от „наличието или отсъствието на инициативни и творчески индивиди с ясна мисъл и силна воля ... способни ефективно да реагират на нови ситуации.“²⁶ Прозрението на Джейкъб Бурчхард, че „същината на историята е промяната“²⁷ е предупреждение за опасностите от поставянето на бариери около креативните хора.

²⁴ Arnold J. Toynbee, *A Study of History* (New York: Oxford University Press, 1958), p. 555.

²⁵ Carroll Quigley, *The Evolution of Civilizations* (Indianapolis, Ind.: Liberty Press, 1979), pp. 101ff.

²⁶ Will and Ariel Durant, *The Lessons of History* (New York: Simon & Schuster, 1968), p. 91.

²⁷ Jacob Burckhardt, *Force and Freedom: Reflections on History*, James H. Nichols, ed. (New York: Pantheon Books, 1964), p. 103.

Прагматичните аргументи, изложени тук, целят да подсилят тезата ми срещу ИС. Същината на моето гледище се съдържа в заглавието на статията, върху което изграждам тезата си. Може ли човек, следващ либертарианската философия, да почита някаква „собственост“, която е *създадена* и *наложена* от държавата – тоест от система, чиято дефиниция е „монополист върху употребата на насилие“? За мен това е логически незащитима позиция, точно като либертарианската „защита“ на войната.